

StOKpaardje

Nieuwsbrief van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 11, nummer 3, 2015

Colofon

Stichting 't Oude Kinderboek
Brink 70
7411 BW Deventer
[0570-675700](tel:0570-675700)
info@stichtingtoudekinderboek.nl
www.stichtingtoudekinderboek.nl
issn 1873-9474 (gedrukt)
issn 2211-7989 (online)
IBAN NL18 RABO 0140 7488 65
StOK is een ANBI

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren, ter inzage geven, uitlenen van en informeren over in principe niet recent verschenen kinder- en jeugdliteratuur, in het bijzonder uit het Nederlandse taalgebied.

Redactie StOKpaardje:

Bram van IJperen (eindredactie), Lot van den Akker, Eef Nulden, Tineke Aronson, Petra Cremer (technische realisatie)

Van het bestuur

Jarenlang heeft Reint Jan Terbijhe namens het bestuur een berichtje in StOKpaardje geplaatst. Maar zoals hij al in het vorige nummer aankondigde, is die tijd voorbij. Op 24 april hebben wij op onze jaarlijkse medewerkersbijeenkomst, in zijn eigen tuin in Joppe, afscheid genomen van Reint Jan. Terecht werd hem van alle kanten lof toegezwaaid voor zijn enorme inzet ten behoeve van StOK elf jaar lang. Reint Jan kreeg een

zilveren stokpaardje. Maar ook Kees Hagen en Henk Mooibroek kregen er een wegens hun grote verdiensten voor tien jaar StOK!

Het was een gezellige bijeenkomst. Het weer werkte helemaal mee en voor de vele aanwezige vrijwilligers was er gelegenheid om eens uitgebreider met elkaar te spreken.

Het huidige bestuur (twee man en twee vrouw sterk) is nu op zoek naar een nieuwe voorzitter. Ondertussen zijn er natuurlijk allerlei lopende zaken die ook bestuurlijke aandacht vragen. Zo is de nieuwbouw van de bibliotheek en de betekenis daarvan voor StOK een belangrijk aandachtspunt. Gelukkig zijn de twee coördinatoren, Annelies en Candida, goed op elkaar ingespeeld om al de uitvoerende taken van StOK samen in goede banen te leiden.

In een volgend nummer van StOKpaardje hopen wij de naam van een nieuwe voorzitter te kunnen noemen!

Fijne zomer!

Pim van Hulst, waarnemend voorzitter StOK

Stichting 't Oude Kinderboek heeft ernaar gestreefd om de rechten betreffende de illustraties en de afbeeldingen te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere

rechten hierop te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot Stichting 't Oude Kinderboek wenden.

Zonder toestemming van StOK mag niets uit de artikelen worden overgenomen.

Vitrines

De vitrine in de hal van de Bibliotheek Deventer staat in het teken van Oorlog en Bevrijding, met boeken die spelen in en vlak na de Tweede Wereldoorlog, of boeken die ermee te maken hebben. Natuurlijk ontbreken *Oorlogswinter* van Jan Terlouw en *Het Achterhuis* van Anne Frank niet, maar ook hebben we, van K. Norel, *Engelandvaarders*, *Verzet en Victorie* en *Vogelvrij*. Piet Prins schreef ook veel over deze tijd: *Snuf, de hond* (eveneens bekend van de tv-serie), *De tirannie verdrijven* en *Vechten op de Veluwe*. Van vlak na de bevrijding dateert *Deventer Vrij!* Marten Toonder's *De Laarzenreuzen*, uit 1948, is in 1941 in de Telegraaf verschenen onder een andere titel, maar is toen net door de Duitse censuur gekomen. Toonder moest beloven geen politiek betrokken verhalen meer te schrijven!

De impact van de boeken is versterkt door enkele voorwerpen uit de oorlog: twee trekpoppen die Hitler en Goebbels voorstellen, een aantal geëmailleerde armbandjes van de beschermingsdienst, spotbriefkaarten, speldjes en een pakje surrogaatkoffie.

In de liggende uitstalkast is een kleine tentoonstelling te zien van boeken die nooit worden uitgeleend; niet dat ze te kostbaar zijn of te bijzonder, maar ze zijn te dun. In onze collectie Dunne Boekjes zitten veel reclameuitgaven. Vaak zijn dit de enige boeken die arme kinderen in huis hadden en die werden dan ook nog eens stukgelezen. Daarom is het zo bijzonder dat StOK zo'n grote verzameling op zolder heeft staan, en leuk om er eens iets van te laten zien.

In de staande vitrine van Lijsje Lorresnor is het thema Varen. Dit in de ruimste zin van het woord: van een stoere veldtocht van Admiraal Tromp tot een stel jongens op een houtvlot. Natuurlijk mag daarbij *De Kameleon* van Hotze de Roos niet ontbreken. Van alle 60 Kameleonboeken was er nu maar ruimte voor één. In Zutphen hebben we ze eens allemaal in de etalage gehad ter ere van de 80e verjaardag van Gerard van Straaten, de illustrator. Enkele houten scheepjes en een echte schatkaart in een fles moeten het avontuurlijke en ontspannende beeld van de boeken versterken.

Recent geschonken boeken

Annabetje en de pannekoeken, met tekst en tekeningen in zwart-wit door Nelly van den Nieuwen Amstel, uitgegeven in 1947 door Uitgeverij West-Friesland in Hoorn. 20 pagina's. Afmetingen: 17 bij 24 cm. Genre: Prentenboeken. Trefwoord: winter; schaatsen; Nederland.

Klaas Vaak in een koude winternacht, met tekst en illustraties door Mies Louwman. Uitgegeven in 195X door Jeugdboekery Pentura te Den Haag. 29 pagina's. Afmetingen 20 bij 16 cm. Oblong. Genre: Sprookjesachtige verhalen. Trefwoord: winter. (Zie

boekbespreking)

Spelende dieren. Schrijver en illustrator onbekend. Plaatjes in zwart-wit met rode steunkleur en plaatjes in kleur. Uitgegeven in 1953 door Mulder & Zoon te Amsterdam. 8 pagina's. Afmetingen: 14 bij 21 cm. Genre: Peuterboeken.

Ik leer thuis lezen, leesboekje voor zelfonderricht, geïllustreerd door André Vlaanderen, uitgegeven door A. van Gelder te Antwerpen. 32 pagina's. Afmetingen: 19 bij 24 cm. Genre: Eerste leesboeken.

Toby en Piggel op de ijsbaan. Strips om te lezen en te kleuren. Schrijver en tekenaar onbekend. Uitgever onbekend (printed in The Netherlands). Plaatjes in kleur en in zwart-wit. 8 pagina's. Afmetingen: 20 bij 15 cm. Oblong. Genre: Kleurboeken; Stripverhalen.

Geschonken boeken besproken: Klaas Vaak in een koude winternacht

Dit gezellige boekje uit de jaren 50, heel geschikt om op een koude winteravond voor te lezen, is geïllustreerd door de schrijfster, waardoor de plaatjes heel goed corresponderen met het verhaaltje. Het geeft een verrassende kijk op winterse weersomstandigheden.

[\[lees meer\]](#)

200 jaar Koninkrijk der Nederlanden - 200 jaar geschiedenis in oude kinderboeken (3)

Met Miep Diekmann hebben we zonder twijfel de juiste auteur om met haar drie 'Caraïbische' boeken de link te leggen met *200 jaar Koninkrijk der Nederlanden - 200 jaar geschiedenis in oude kinderboeken*. Diekmann bracht vijf jaar van haar jeugd door in Curaçao. Volksaard is een belangrijk onderdeel van de geschiedenis van een volk, dat al ruim twee eeuwen tot ons koninkrijk behoort. In deze aflevering van StOKpaardje deel drie van de jaarreeks 2015.

[\[lees meer\]](#)

Boekbespreking: Bert, mijn jongen

Er zijn er heel veel geschreven, zo'n kleine tienduizend titels zelfs, van die dunne christelijke boekjes. Die voor de oudere kinderen telden meer bladzijden. Je kreeg ze voor je verjaardag, maar meestal op het kerstfeest van de zondagsschool. Er stonden vaak mooie plaatjes in. Waar heb ik het over? Natuurlijk, over de zondagsschoolboekjes. Een bijzonder fenomeen in de jeugdliteratuur. *Bert, mijn jongen* is zo'n boekje.

[\[lees meer\]](#)

Boekbespreking: Over vier uur

Hoe vinden we een antwoord op het vraagstuk van de overbevolking op aarde? Als er geen afdoende maatregelen worden genomen, dreigt er volgens Prof. Denckers een ernstig ontwrichte samenleving vol werkloosheid, armoede en oorlogen te ontstaan. De professor meent het antwoord te hebben: een fantastisch, geniaal, eenvoudig plan, maar niet zonder risico's!

[\[lees meer\]](#)

Berichten uit Lijsje Lorresnor

De column, de derde alweer, gaat dit bimester over 'rooie ruggetjes'. Nee, geen betaalmiddel, evenmin zonverbrande lichaamsdelen. Wat het wel zijn leest u in de column en in een artikel in het kader van een boekbespreking over zondagsschoolboekjes.

Rode ruggtjes

De koffie is op, het nieuws uitgewisseld. We zitten klaar om bezoekers te ontvangen en ons enthousiasme voor oude kinderboeken te delen.

Als een bal stuitert ineens een kleine meneer met een woeste krullenbol naar binnen. "Hebbu ook rooie ruggtjes?" Hij staat al voor de uitleenkast en speurt gretig langs de planken met boeken. Ik waan me even in duister Amsterdam en meen een paar 'ruggen' over de tafel te moeten schuiven in ruil voor een zakje coke.

Een collega legt uit dat het gaat om zondagsschoolboekjes die ooit uitgegeven zijn door Callenbach en een rode rug hebben. Meneer heeft er een paar gevonden en ik leg uit dat hij die kan lenen. Dat is niet de bedoeling, meneer is verzamelaar en heeft er al een paar honderd. Vandaag is hij op strooptocht naar ontbrekende deeltjes.

In de verkoopkast vindt hij er ook een paar, maar die heeft hij al. We gaan naar de zolder, waar nog meer verkoopboeken staan. Onderweg naar boven vraag ik of het leuke boekjes zijn om te lezen. "Lezen? Ik heb er niet één gelezen, daar kan ik niet aan beginnen, het zijn er te veel." "Waarom verzamelt u ze dan?" "Voor de heb hè, dat is de sport, om ze overal vandaan te vissen. U heb geen idee, ik reis het hele land door voor die boekjes, er is geen markt of braderie waar ik niet geweest ben."

Op zolder vinden we er nog een paar, maar ook die heeft hij al. Ik verwijs hem door naar de collega's van de Kameleon en weg is hij.

Tineke Aronson

Nieuws

Vanaf heden kunnen alle StOKpaardjes (inclusief de artikelen) in PDF-formaat nogmaals gelezen en eventueel afgedrukt worden!

Ga daarvoor naar onze website www.stichtingtoudekinderboek.nl ==> Nieuwsbrief ==> StOKpaardje digitaal.

Heeft u naar aanleiding van de nieuwsbrief vragen of opmerkingen, dan kunt u ons [mailen](#) of bellen.

Copyright Stichting 't Oude Kinderboek

Geschonken boeken besproken: Klaas Vaak in een koude winternacht

Klaas Vaak in een koude winternacht, met tekst en illustraties door Mies Louwman, uitgegeven in 195X door Jeugdboekery Peintura te Den Haag. 29 pagina's. Afmetingen: 20 x 16 cm. Formaat: oblong. Genre: sprookjesachtige verhalen. Trefwoord: winter.

Klaas Vaak, verbeeld als jongetje met een soort elfenpakje aan, moet op een koude avond zijn ronde doen langs alle kinderen die niet kunnen of willen slapen. Zoals gebruikelijk strooit hij ze zand in de oogjes en na verloop van tijd zit zijn taak erop en wil hij zelf gaan slapen. Dan hoort hij een klokje klingelen en gaat hij op het geluid af. Daar ziet hij de Winterkoning op een wolkentron zitten. Met zijn bel roept hij zijn onderdanen op om hun werk te gaan doen.

Noordenwind

Eerst wordt Noordenwind, een wilde danseres, eropuit gestuurd om de lucht koud te maken. Met haar ruisende rokken en sluiers veroorzaakt ze een koude luchtstroom die de aarde afkoelt en de weg voorbereidt voor de andere winterelfen.

Hagel

De Hagelmannetjes, een stelletje deugnieten, gooien vanaf de dikke wolken zakken vol hagelstenen naar de aarde. Ze proberen elkaar beentje te lichten en lachen hard als er iemand valt. Klaas Vaak kruipt gauw weg en hoopt dat ze hem niet in de gaten krijgen, anders kon hij wel eens hun doelwit worden.

Ijs

De Ijskabouters komen met bezems naar het water om daar het water tot ijs te vegen. Ze hebben ook vleugeltjes, zodat ze overal kunnen komen. Soms spelen ze heksje met hun bezemsteeltjes, maar dat mag de Winterkoning niet merken, want hij is erg streng!

Sneeuw

De sneeuwelfjes, kleine vriendinnetjes van Klaas Vaak, scheuren de wolken in heel kleine stukjes en gooien ze met sierlijke gebaartjes naar beneden. Klaas rilt in zijn dunne jasje.

Ijsbloemen

Dan komt de Ijsbloemenfee met haar palet en heel fijne penseeltjes om overal op de ramen prachtige ranken, takjes en bloemen te schilderen. Klaas Vaak is bijna jaloers op de kinderen die straks zullen ontwaken om dan die bloemenpracht te ontdekken.

Ijspegels

Een fijn getinkel klinkt en daar komt het Pegelmannetje aan. Hij moet overal aan de vensterbanken en dakgoten ijspegels ophangen. Hij heeft zelf ijspegels aan zijn haren, zijn mouwen en zijn jas hangen. Hij sjouwt een enorme mand pegels met zich mee.

IJzel

Met een lichtflits komt het Ijsvrouwkje op een vallende ster aangesneld om overal op de takken een laagje ijs aan te brengen. Daarna plakt ze er ook nog allemaal prachtige ijsfiguurtjes op. Klaas Vaak is bang dat de in ijs veranderde bomen zullen afbreken.

De volgende dag zijn de kinderen al vroeg op en gaan in de sneeuw een sneeuwpop maken, ballen gooien en later, als het ijs sterk genoeg is, sleetje rijden. Vanaf de wolken kijken de sneeuwelfjes en kabouters en de andere wintermakertjes met trots naar beneden op hun werk, waaraan de kinderen zoveel plezier beleven.

Mies Louwman heeft maar een klein oeuvre en er is ook maar weinig over haar bekend. Andere titels van Louwman zijn: *De geschiedenis van de regen* en *Evelientjes reis naar Wolkenland*. Ze heeft ook nog een paar boeken van anderen geïllustreerd.

De tekeningen in zwart-wit zijn fijn uitgewerkt, met een evenwichtige verdeling van het clair-obscur, al doen de figuurtjes wat houterig aan en kloppen de lichaamsverhoudingen niet altijd helemaal. Toch zal je als kind de winterse plaatjes niet gauw vergeten als er ijspegels hangen en de bloemen op de ramen staan. Of zien kinderen van nu dat laatste verschijnsel niet meer.....door de altijd verwarmde huizen?

Lot van den Akker

200 jaar Koninkrijk der Nederlanden - 200 jaar geschiedenis in oude kinderboeken (3)

De Caraïbische boeken van Miep Diekmann, gebaseerd op de tijd die ze in haar jeugd doorbracht in Curaçao, van haar 9e tot haar 13e jaar zijn: *De boten van Brakkeput* (1956), *Padu is gek* (1957) en *Gewoon een straatje* (1959) en spelen in de tijd dat Diekmann er zelf woonde, tussen 1934 en 1939.

Het eiland was toen niet meer de handelspost die het in de 18e en 19e eeuw was, met de afschuwelijke slavenhandel als onderdeel daarvan, maar werd vooral gedomineerd door oliemaatschappij Shell, waarvoor haar vader toentertijd werkte. Ook waren er natuurlijk nog de suiker- en maisplantages, waar vooral kleurlingen werkten. Miep Diekmann heeft het in haar boeken nog heel makkelijk over negers, zoals in de tijd dat ze haar boeken schreef, heel gebruikelijk was. In latere drukken heeft ze overigens haar taalgebruik aangepast.

In *De boten van Brakkeput* is de hoofdpersoon een blanke jongen, Matthijs, wiens vader een kleine plantage bezit, Brakkeput geheten. Ze zijn niet echt rijk, maar hebben toch inwonend personeel: Paulina, de huishoudster, die ook een deel van de opvoeding op zich neemt. Zoals veel eilandbewoners in die tijd is ze erg bijgelovig. Ook de vissers, die in het kleine haventje wonen hebben ontzag voor oude overleveringen en voortekens. Zo zou er op het eilandje Holle Tong in de baai iets niet pluis zijn. Daarom durft niemand daar te komen. Matthijs gelooft niet (helemaal) in de slechte naam van het eilandje en als hij op zijn verjaardag een eigen zeilbootje krijgt, vaart hij erheen en beschouwt het meteen als zijn eiland. Hij zet er een tentje op, waarin hij zijn huiswerk maakt.

Op een dag gaat het gerucht dat er vijf (politieke) gevangenen zijn ontsnapt. Vier worden er gevonden, maar de vijfde verschijnt op Holle Tong. Hij is uitgeput en ziek en spreekt nauwelijks Nederlands. Met een mengelmoesje van Spaans, Engels en Papiamentu kunnen ze toch wel enigszins communiceren en Matthijs smokkelt elke dag flessen water, etenswaar, aspirine en sigaretten naar het eilandje.

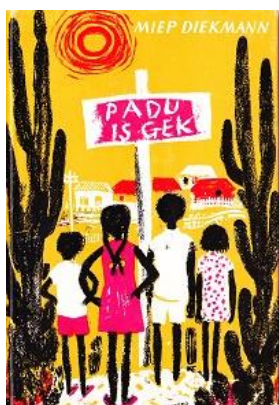
De bewoners zeggen dat ze een zwarte vogel op Holle Tong hebben gezien, hetgeen onheil betekent! Maar de vluchteling knapt op en maakt duidelijk dat hij ervandoor wil met een van de vissersbootjes. Maar Matthijs brengt hem aan het verstand dat de gezinnen van mensen hier afhankelijk zijn van de visvangst en dat ze zonder boot geen inkomsten meer hebben. Na veel gepieker besluit hij dat de vreemdeling toch maar met zijn boot moet vluchten. Hij geeft hem ook de tent en het luchtbed. Nog één keer brengt hij 's avonds een zak vol proviand en dan gaat hij zwemmend terug naar huis. Niemand heeft iets gemerkt, maar de volgende dag is zijn boot weg! De vissers hebben het gezien. Weer is een scheepje bij de Holle Tong in het niets verdwenen.....

Gewoon een Straatje speelt ook op Curaçao, maar nu onder de 'gewone' bevolking. Het is vakantie en de kinderen uit een straat in het oude gedeelte van Willemstad, de hoofdstad van Curaçao, vervelen zich. Gelukkig is er Luis, een jongen die ze wel vaak pesten omdat hij een bril met dikke glazen draagt en vaak struikelt, maar die ook heel mooi kan voorlezen en verhalen vertellen. Hij vertelt hoe kinderen uit een boek voorbijgangersfoppen met een oude portemonnee aan een draadje. De kinderen vinden het een leuk plan om ook te doen. Ze leggen hun lokaas aan de andere kant van de weg om, zodra iemand zich bukt om de portemonnee op te rapen, vlug aan het draadje te trekken. De oude Marcia ziet de beurs liggen en wil hem oppakken als er net een vrachtauto voorbijkomt en hem meesleurt. Woedend is ze! Had niet Boeis, een oude buurtbewoner haar met Nieuwjaar geluk voorspeld? En nu was haar kans daarop vervlogen! Kwaad gaat ze naar het huis van Boeis en scheldt hem de huid vol. De kinderen staan

voor het raam achter de gesloten luiken te luisteren. Boeis verzekert Marcia dat ze niet zo bijgelovig moet zijn en dat het zijn schuld niet is. Ze vinden dat vroeger alles beter was. En die jeugd van tegenwoordig! Een van de kinderen, Zaïda, vertelt dat er vroeger op Bonaire regels voor gastvrijheid bestonden om een vreemdeling gratis eten en drinken te geven. Ze besluiten om van hun eigen spaargeld iemand uit te nodigen. Boeis is de enige die in het plan van de kinderen gelooft, alle anderen die ze vragen, zijn achterdochtig. Maar de ouders van het meisje waar de maaltijd gegeven wordt, komen thuis en de kinderen krijgen op hun kop. Dan verschijnt Miralva, een jonge vrouw, die kind noch kraai heeft en daardoor geen kans op de huwelijksmarkt. Ze is daarom erg verdrietig en de kinderen besluiten haar wat op te vrolijken door haar 's avonds serenades te gaan brengen. Een van hen kent een romantisch liedje en met begeleiding van een geleende gitaar zingt hij dat vanuit een boom, die bij haar raam staat. Iedereen in de straat is stomverbaasd en als na een paar avonden de jongen wordt ontmaskerd, vertelt hij dat hij in opdracht van een man heeft gespeeld. Maar wie zou dat moeten zijn? Onverwacht meldt zich een man uit de buurt, die altijd al een oogje op Miralva heeft gehad en zelfs met haar wil trouwen. De kinderen spreken hem aan en eisen twintig gulden speelgeld. Ze krijgen het los en dat geld schuiven ze bij de oude Marcia onder het raam door. Nu gelooft ze weer in het geluk dat Boeis ooit voorspeld heeft.

De karakters van de kinderen komen duidelijk uit de verf; de een is verlegen, een ander verzorgend, en een pestkop en een slimmerik zorgen voor diversiteit. Ook sluimeren er prille romantische gevoelens. De tegenstelling tussen arm en rijk zit ook in het verhaal en het boek telt veel voorbeelden van bijgeloof en tradities. Het is door de levendige schrijfstijl zelfs nu nog heel goed leesbaar.

Het derde boek, *Padu is gek*, gaat over een arme jongen die door de andere kinderen gek gevonden wordt omdat hij vaak in gedachten is verzonken. Op het naambord van het dorp hebben ze met grote letters *Padu is gek* gekalkt. Padu durft het niet uit te vege. Doordat hij veel nadenkt gelooft hij ook niet klakkeloos in alle vormen van bijgeloof die in zijn omgeving heersen. Zo ligt er op het strand een oud karkas van een schip, waarvan de bevolking denkt dat de verdronken bemanning daar nog rondspookt. Het is de enige plek waar hij rustig kan nadenken en tekeningen maken met stukjes koraal op de roestige scheepswand. Zijn ouders werken allebei in Suriname en hij wordt opgevoed door zijn grootouders. Hij is dol op hun twee ezeltjes, maar als hij een keer niet goed oplet, wordt het touw waarmee één van hen vast zit, doorgesneden en gaat het dier ervandoor. Prikkie, zijn grootste plaaggeest heeft het gedaan! Padu gaat

op zoek naar de ezel en ontdekt dat de politie hem heeft gevonden en vasthoudt om te verkopen aan de eigenaar. Alleen, de grootouders hebben geen geld om het dier te kunnen vrijkopen. Op weg naar huis hoort hij gehuil van een baby en hij ontdekt het kindje van zijn buurvrouw, waar Maddalena, zijn buurmeisje, vaak op moet passen. Hij brengt de baby naar zijn schuilplaats en gaat op zoek naar Maddalena, die niet thuis lijkt te zijn; de deur is op slot. Hij zorgt de hele dag voor het kindje en dan ziet hij eindelijk Maddalena. Ze zit vol builen en schrammen en haar rok is helemaal gescheurd en vertelt dat Prikkie en zijn vrienden haar thuis hebben vastgebonden en opgesloten, omdat zij had gezien dat hij de ezel had losgemaakt. In een flinke vechtpartij geeft Padu Prikkie eindelijk een ongenadig pak slaag. De politie komt erbij en een aardige agent neemt hem mee in zijn zijspan. Hij vindt Padu een flinke knul en neemt hem mee naar zijn huis, waar Padu het hele verhaal vertelt. Hij krijgt een nieuwe rok voor Maddalena van de vrouw van de agent. Het ezeltje mag hij voor niets naar huis meenemen. Als hij thuiskomt voelt hij zich trots en veegt de woorden *Padu is gek* van het naambord. Ook in dit boek speelt de mystiek van de tropen een rol en de ontwikkeling van het karakter van de opgroeiende hoofdpersoon.

Maria Hendrika Jozina Diekmann schreef ca. 70 kinderboeken, voor peuters, kleuters, kinderen en jong volwassenen en ontving de Staatsprijs voor Literatuur in 1970, in 1979 de Laurens Janszoon Costerprijs en in 2006 de Master of the BBC International Prize. Voor belangstellenden zijn er vijf video's op Internet: *De Antillen in je bloed*, *Het Curaçao van Miep Diekmann*, waarin de schrijfster zelf vertelt over haar jeugd op het Caraïbische eiland.

De illustraties in alle drie de boeken zijn verzorgd door Jenny Dalenoord (1918-2013), die op een geweldige manier de sfeer van het oude Curaçao heeft weten te treffen. Waarschijnlijk hebben haar jeugdijaren in Nederlands-Indië daartoe bijgedragen. Met enkele houtskoolstrepen schetst ze de blanke

en gekleurde bevolking en hun omgeving. Voor haar illustratiewerk (ze illustreerde ca. 250 kinderboeken), ontving ze diverse prijzen, waaronder de ANWB-prijs en de Gouden en Zilveren Griffel.

Lot van den Akker

Boekbespreking: Bert, mijn jongen

Bert, mijn jongen, door M. Veren, pseudoniem van Marion van der Zwan-Nelck, 1937, uitgeverij G.F. Callenbach, Nijkerk, met bandtekening en illustraties van Reinier Stuurman (1900-1984).

Trefwoord: crisistijd; standsverschil; overlijden.

Genre: christelijke verhalen; gezinsverhalen; maatschappijkritische verhalen; jongensboeken; zondagsschoolboekjes.

Zondagsschoolboekjes. Deze boekjes kregen de kinderen van de zondagsschool uitgereikt met Kerstmis. Of er nog veel zondagsscholen zijn, weet ik niet. Bij de nederlands-hervormden op gereformeerde grondslag (G.G.) bestaan ze nog wel. De traditie om met kerst boekjes te geven, dateert van rond 1850. Tot nu toe verschenen er een kleine tienduizend titels! Circa tweeduizend auteurs schreven ze. Ruim achthonderd illustratoren werkten eraan mee.

Voor meer informatie over deze boekjes kunt u terecht bij de meer dan goede website: www.achterderug.nl. Behalve boeken bevat de site ook jeugdtijdschriften, *Vrij en Blij* bijvoorbeeld, dat ik blij was eindelijk terug te zien: het meisje met de rode haarstrik, de jongen met het hondje en de rood-witte letters op een - ja vooral die kleur - felgele achtergrond.

Voor een boeiend stuk kerkgeschiedenis en de historie van de zondagsschool is hoofdstuk 1 uit *Gedenkboek ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van zondagsschool-vereniging Jachin* door J.P. Tazelaar een absolute must. (zie www.dbnl.org).

Een bekende generatie zondagsschoolboekjes vormen de 'rooie ruggetjes' van voor de oorlog (lees ook de column in dit nummer). De kleur rood heeft betrekking op de rug van de boekband, -tje op het kleine formaat. De vier bekendste uitgevers waren: G.F. Callenbach, W.D. Meinema, J.N. Voorhoeve en Jan Haan. Volgens mij staan er ook 'groene ruggetjes' bij mij op de planken, of heeft rood de eigenschap tot groen te verkleuren?

Wat voor boekjes zijn het? In de eerste plaats evangelisatie-verhalen van gereformeerde en nederlands-hervormde stekking. Het woord God is op relatief veel bladzijden aanwezig. Ze zijn van beperkte omvang. De meeste tellen niet meer dan zestig pagina's. De oudere jeugd kreeg dikkere exemplaren. Ze zijn aantrekkelijk geïllustreerd, door o.a. Rein Stuurman, Rie Reinderhoff, Nans van Leeuwen, Adri Alindo, W.G. van de Hulst jr. Het gezin speelt in de boekjes een prominente rol. Afhankelijk van de uitgeverij zullen er verschillende accenten gelegd worden. De ene was nu eenmaal orthodoxer dan de andere.

Zonder hoofdstukken. Het besproken boekje kent geen hoofdstukken. Twee witregels geven de voortgang - en terugblikken - in de tijd aan, waardoor het één lang verhaal lijkt. De vertelde tijd is minstens tien jaar, het aantal bladzijden nog geen zestig. Een goede prediker zou het in één dienst kunnen vertellen en de EO zou er een goeie musical naar kunnen maken. Het script ligt al klaar. Voorwaarde daarbij is wel dat sommige uitspraken herschreven moeten worden. Wat moeten we bijvoorbeeld aan met de volgende? "*God vond haar (Nelletje) zeker geschikt voor de hemel*", *peinsde moeder hardop*, "*Anders had Hij haar nog wel een poosje bij ons gelaten. Hoe jong ze ook nog was, toch zal ze haar taak hier beneden volbracht hebben.*"

Hoe leg je als ouders de dood van een zusje of broertje uit? Of als ouder de dood van vader of moeder? Het valt niet te ontkennen dat een dergelijk boekje dan een zekere handreiking kon zijn.

Zielige verhalen. 'Mijn jongen'. Zó noemde ir. Rosen zijn jonge talentvolle tekenaar Bert van Rees in de laatste zin op de laatste bladzijde. Hij zag Bert als zijn eigen zoon. Was hij kinderloos? Nee, zijn zoon was hem ontvallen. En daarbij bleef het niet, want wat een leed en droefenis in dit 'zielige boekje' van vierenvijftig bladzijden. Twee doden, George, enig kind van de familie Rosen, en Nelletje van Rees, het kleine zusje van Bert, een werkloze vader, een sombere aan z'n geloof twijfelende directeur en zijn zenuwzieke echtgenote, een alleenstaande oudere man, gevoegd bij de crisistijd van de jaren 30, maken de stemming er niet vrolijker op. Gelukkig is er een happy end. Vader en zoon Van Rees krijgen beiden werk dankzij de bemoeienis van meneer Rosen. Bert wordt zelfs architect en compagnon van zijn directeur. En dankzij Bert dwaalde meneer Rosen niet verder van zijn geloof af. Bert stond ook aan de basis van het plotse herstel van mevrouw Rosen en Bert's vrome moeder zorgde ervoor dat de eenzame grijsaard bij de Van Reesens in huis werd genomen.

Ziekte en dood in het gezin komen vaker voor in zondagsschoolboekjes. In *Truus gaat naar huis* bijvoorbeeld (ook van M. Veren), in *Ergens in de wijde wereld* (W.G. van de Hulst), *Toen moeder er niet meer was* (J.H. Huisman-Schippers) en *Toen moeder ziek was* (J.L.F. de Liefde).

Besluit. Al met al kan ik *Bert, mijn jongen* aanbevelen. Gewoon lezen, die zondagsschoolboekjes! De lezer moet wel, de neutrale althans, twaalf jaar zijn. Dertien is nog beter. Dan is hij met een jaar lang wekelijks een uurtje godsdienst in de brugklas beter voorbereid. De gereformeerde-grondslag lezer kan al vanaf zijn tiende aan de slag. Die moet gewend zijn aan de bijbelse toon. In 1937 werd *Bert* door twee zondagsschoolbonden warm aanbevolen, ondanks een paar kritische opmerkingen over het ware christelijke gehalte, dat mijns inziens toch erg hoog is.

Bram van IJperen

Boekbespreking: Over vier uur

Over vier uur door P.H. Fruithof (1912-1997), pseudoniem Peter van Molenbeke, met tekeningen van Max Appelboom en van Moriën & Beck (bandtekening), uitgegeven in 1951 door Nederlandsche Keurboekery N.V. in Amsterdam. Titelvariant uit 1959: *Over vier uur vergaat de wereld*. Leeftijd: v.a. 12 jr. (BvIJ).

Genre: Avonturenverhalen; Detectiveboeken; Jongensboeken; Toekomstverhalen.
Trefwoord: Ramp; Atoomkracht.

Goed boek

Over vier uur bestaat uit twee boeken en een besluit waarin nog even wordt nagekaart en gemoraliseerd. Het laatste is niet onbelangrijk, gelet op de ernst van het rampzalige ongeval dat de jonge lezer voorgeschoteld krijgt. De 23 korte hoofdstukken tellen samen 184 bladzijden. De scheiding tussen beide boeken fungeert als tijdverdichting, die maakt dat de lange bootreis van Rotterdam naar Colombo 'verkort' kan worden. Een reis die bijna moet worden afgeblazen in Marseille. Na een hachelijk avontuur in de Zuid-Franse havenstad en de aankomst op Ceylon kan het grote avontuur pas goed beginnen. De vlotte verteltrant, volop avontuur en spanning, humor én het apocalyptische thema: de gevaren van een atoom-apparaat, maken dit boek tot goede jeugdliteratuur. Nog een factor die ervoor zorgt dat het verhaal lekker leest, is de bladspiegel met ruime marges en veel ruimte tussen de regels.

Stereotypen

Met deze positieve beoordeling neem ik het afgezaagde beeld zoals wordt gegeven van de oorspronkelijke bewoners van Coucouri maar voor lief, al vind ik dat een schrijver (ook in de jaren 50) voor 'dat zwarte spul', 'het apetaaltje van de zwartjes' en 'de wilden' goede synoniemen had kunnen gebruiken. Inboorlingen en inlanders. De term *wilden* is nog wel acceptabel.

Over stereotypen gesproken kan ik nog wijzen op onverwoestbare figuren als de professor-met-de-lange-sik, de jonge sympathieke en briljante ingenieur, de excentrieke huisknecht en de lakse middelbare scholieren Bram en Pim, die een week voor het eindexamen nog aan hun natuurkunde moeten beginnen.

Het verhaal

Natuurlijk heb ik de questie van de atoomsplitsing al lang onder schot gehad, maar nu jij (Bram) dat woord atoombom weer gebruikt, schiet me ineens de oplossing te binnen.....

Natuurkundige professor Denckers, de vader van Pim, wil een oplossing vinden voor de overbevolking in de wereld, en daarmee ook voor de werkloosheid en de armoede. Zelfs oorlogen zullen in de toekomst tot het verleden behoren. Terwijl Pim en zijn vriend Bram hun examen aan het voorbereiden zijn, komt hij met een even revolutionair als simpel plan. Dat de uitvoering ervan bijna tot een gigantische catastrofe zou leiden weet hij dan nog niet.

Hoe willen professor Denckers en zijn assistent Ir. Ringers hun ideeën realiseren? Kortweg gezegd wil het slimme koppel het land op de bodem van de oceaan omhoog brengen, onder het motto dat er veel te veel water in de wereld is. Het aldus gewonnen land zal voldoende ruimte bieden aan de té grote hoeveelheid mensen die er op aarde dreigt te komen. Een speciaal voor dat doel ontwikkeld toestel moet de operatie uitvoeren. Via atoomsplitsing zal de uraniumrijke zeebodem loskomen en naar de oppervlakte worden gebracht.

Voor het landwinningsproject, waaraan in de Noordzee bij Egmond een test is voorafgegaan, wordt gekozen voor de oceaan rondom het eiland Coucouri in de Golf van Bengalen. De operatie verloopt voorspoedig..... totdat de atoom-splitser door een zand-instorting niet meer bediend kan worden.

Het einde der tijden

De aarde beeft.....!

Land rijst uit water....!

Waar is Professor Denckers?

Kunnen Pim en Bram tijdig ingrijpen....?

Met dit kwatrijn op de bandtekening is het boek perfect kort weergegeven. Over vier uur, heeft men uitgerekend, zal de wereld tenondergaan, tenzij de ondergrondse atoomsplitser op tijd wordt gestopt. In de lijst met voorspellingen over het tijdstip van de Dag des Oordeels neemt dit boek een aparte plaats in: al over vier uur zal het gebeuren. Verder op de band zijn te zien: neerstortende rotsblokken, aanstormend land uit de zeebodem, een woeste zee en de wanhopige Pim en Bram. De laatste wist de knop van het atoom-apparaat net op tijd op nul te draaien. Tenslotte nog staat het groene toestel met lampen, handle, draaislot en knoppen, dreigend als een kanon afgebeeld.

Epiloog

Ontspannen genietend van het mooie weer varen de vijf hoofdpersonen terug naar Nederland. Onder leiding van de professor wordt expeditie Coucouri geëvalueerd. Ir. Ringers vindt het project mislukt, maar eigenlijk is hij er niet rouwig om, merkt hij (nogal lakoniek!) op. Een wereldwijde catastrofe is erdoor voorkomen, vindt een opgeluchte professor. Herhaling is volgens hem uitgesloten, want zowel het atoomapparaat als alle plannen om dit toestel te fabriceren en te bedienen, zijn bij de instorting vernietigd. Welbeschouwd is er ondanks alles in de kosmos geen mooiere planeet dan de Aarde.

Bram van IJperen